

Satura.

L. Pintar.

V majniški številki drugega letnika „Germanisch-romanische Monatschrift“ je priobčil dr. Primož Lessiak članek z naslovom „Alpendeutsche und Alpenslawen in ihren sprachlichen Beziehungen“. Ta spis se mi zdi važen za raziskovalce krajnih imen in zato sem se namenil tudi nanj opozoriti, kakor sem opozoril lani na nekatere druge njegove spise krajnoimenske vsebine. V tem spisu nam razkazuje pisatelj zlasti v zgodovinsko-glasoslovnem oziru vplivanje nemščine na slovenščino in nasprotno ter vsporeja v tem smislu nemška krajna imena s slovenskimi n. pr. Zwickenberg t. j. Zwischenberg pa „Strieden aus slow. *Srednje d. h. in der Mitte gelegener Ort“, dalje Pflugern (t. j. Pflügern) pri Šentvidu pa Pflausach, v starejši obliki Plausach [Plusach], da je to staroslov. vъ Pluzahъ (bei den Pflügern) i. t. d. — Kakor Zwischenwässern (Med vodami) mi je tudi razumljivo krajno ime Zwischenbergen (Med gorami), toda Zwickenberg mi pa ni razumljiv. Razlago, kako naj bi bil Zwickenberg v zvezi s Zwischenberg, moram prepustiti torej drugim, o imenu Strieden pa se mi zdi, da bi ga bolj kazalo izvajati iz feminina Sreda (Mitte) nego iz posubstantivljenega pridevnika srednjega spola, (lokal: Srednjem). Posubstantivljeni pridevniki v srednjem spolu utegnejo biti med krajnimi imeni precej redki n. pr. Hudo, Golo i. t. d.; bolj navadno so le v zvezi s samostalniki n. pr. Gorenja, Srednja, Dolenja vas ali Gorenje, Srednje, Dolenje brdo, in dalje Mali jelnik, Veliki cirknik, Stara vas, Nova sela, Mokro polje, Mrzli log, Dolge njive i. t. d. zlasti velja to za pridevnike, ki so nekako relativnega značaja. Kako čudno bi se glasilo n. pr.: fantje iz Malega so šli v Veliko vasovat, mimo Starega so prišli v Novo in gledali proti Mokremu. Torej *Srednje (in der Mitte gelegener Ort) pač ne bo obveljalo! Tisti končni **n** v imenu Strieden ni morda sled slovenskega sufiksa -nj, ampak nemška lokalova (ozir. dativova) končnica šibke sklanjatve, kakor n. pr. auf Erden (na zemlji). Primeriti se dá z imeni Ročica (Rotschitzen), Suha (Zauchen), Sekira (Sekirn), Trata (Tratten), Kočuha (Gotschuchen) i. t. d., torej Strêda стрѣда Strieden. — Tudi „v Pluzah (bei den Pflügern) meni ni toliko jasno, da bi mogel naravnost pritrditi; toda če bi hotel to razmotrivati, bi me to predaletč zapeljalo. — Da je Ragnitz slovensko ime, je po končnici soditi, čisto verjetno; da je pa to toliko

kot *Raknica (Kroisbach), se nam vidi nekoliko čudno, kajti pričakovali bi Račnica, ali pa je morda ta oblika nastala iz Rakovnica in ne s posredovanjem pridevnika „račen, ampak „rakoven“. Primeri imena Pegnitz, Glognitz, Liegnitz pa „gnes, gnar“ za „dnes, dnar“. Vondrák v svoji primerjalni slov. slovnici str. 461 uči, da se je stari sufiks -ika razmeroma redko ohranil, ponajveč še v rastlinskih imenih, večinoma pa da se je spojil z *-ica (-ьца) v -ica (-ица). Lessiakova razprava pa nam našteva tudi imena rek in potokov na „-ika“ n. pr. Lesnika (Liesing) potok v lesu (gozdu), Žabnika (Sarming) žabji potok, Rudnika (Reudling) rudonosna voda, Plavnika (Plank) plavitvena t. j. za plavljenje lesa primerna voda i. t. d. Večina takih imen je pa vendar na „-ica“ n. pr. Jasenica (Eschenbach), Trnica (Türnitz = Dornbach), Sopotnica (Oppotnitz) šumni potok s sopoti in slapovi i. t. d. — Iz nemških oblik Aßling (Jesenice), Affriach (Javorje), Auerling (Javornik) sklepa razpravljatelj, da v tisti dobi, ko so se začeli Nemci naseljevati po naših krajih, slovenščina še ni poznala začetnega „j-“ v teh besedah. Primeri stsl. азъ (jaz), агнѣтъ (jagned) i. t. d. —

Zanimivo je, da se nahajajo še besede, ki so pri Nemcih že prišle v pozabo, ohranjene med Slovenci n. pr. gmejten (vesel) iz srvn. gemeit, raj (ples) iz srvn. reie, jegati (reči) iz srvn. jehen (Prim. Letop. slov. Mat. 1895, str. 13) i. t. d. — Da je bil vpliv nemščine močnejši, je naravno, toda tudi vpliv slovenščine na nemščino se dá izpričati zlasti pri izrazih, ki se tičejo kmetijstva in poljedelstva. Pri ravnanju s konjem in psom velja nemščina, pri onem s kravo in volom pa vindiščina.

Iz govedjih imen „šterna, bavhlja, cika, hirska“ i. t. d. sklepa razpravljatelj, da so alpski Nemci glede živinoreje Slovence nadkrijevali; — meni se zdi to sklepanje šibko utemeljeno, ker imamo poleg teh še dovolj lepih domačih govedjih imen „rusín, belec, rumenec, kržè, ruček, mavra, belša, ruména, rudečka, plavec in plavka“ in tudi o zgoraj navedenih še ni popolnoma dokazan njih domnevani nemški izvor. — Za svinjerejo in perotninarstvo pravi g. Lessiak, da je vindiščina dala nemščini nekaj izrazov — in pa za skupljene živali; toda vzgledi, ki jih za to zadnjo trditev navaja, se mi nikakor ne zde srečno izbrani in so videti dokaj neverjetni. Izraz „patšele“ (rezana svinja) naj bi se izvajal iz slov. glagola „pačiti“ in „koap“ (skopljen bravec) iz glagola „kopiti“ in „grul“ (koštrun) iz slov. glagola „kruliti“ (verstümmeln)?! — Navadno izvajamo glagole 4. vrste iz samostalnikov, ne pa nasprotno imen iz gla-

golov 4. vrste. Ali naj izvajamo po tem takem tudi „pujcek in pujsek“ in kočevski „paitse“ (Tschinkel 202) pa belokranjski „pace“ in „pacek“ tudi iz glagola „pačiti“? (primeri Schmeller 312 s. v. Batschelein.) — Ali naj izvajamo „kopun“ (Kaphahn) tudi iz glagola „kopiti“, in ne iz lat. „cappo“ (stvn. kappo, srvn. kappe, Hans-Sachsov „kopp“)? Ali ni morda „grul“ v zvezi prej s Krolle = Locke, Zotte, nego pa s „kruljav“ in „kruljiti“ (truncare), torej dolgodlakež ali gostovolnatec ovčjega rodu, bodisi oven ali ovca ali kuštrovolnat koštrun, ne pa „pokruljenec“ (der Vestümmelte), vsaj g. Lessiak svoji razlagi sam dostavlja „beide in der Bedeutung Hammel, aber auch Schaf überhaupt. Včasih pravijo „umgekehrt ist auch gefahren.“

Veliko zanimivega in poučnega je v tej razpravi, vse dognano pa še ni. Medsebojni vplivi so, kjer se dva naroda zadevata, neizogibni; razlaga teh vplivov pa bodi vselej pravilna in pravična. —

Da so bivali Slovenci in Nemci drugi med drugimi pomešani, o tem — pravi g. Lessiak — ne pričujejo samo listine s podpisi nemških in slovenskih prič, govoreče o slovenskih in nemških kmetijah v istem okraju, nego žive priče za to so i krajna imena nahajajoča se blizu med seboj, izmed katerih je eno nemško drugo enakega ali sorodnega pomena pa slovensko. Dokaj zgodaj pa se je morala začeti asimilacija, zgodaj so jeli dobivati slovenski kraji nemška imena in slovenski plemenitniki so si jeli nadevati nemške priimke (cf. Schönbach v večernem listu Dunajčanke 1908.). Jasno je, da je moralo ob takih razmerah mešanje kulture in jezika hitro prospevati. In kakor je pri Slovencih vse živetje, šege in navade, stavitev in zidava hiš, narodne pravljice in narodne pesmi, narodno verstvo in praznoverstvo ali vražarstvo vse prepojeno z nemškimi elementi, tako tudi njihov jezik — narodov jezik seveda, ne pa sedanji z mnogimi slovanskimi in skladoslovnimi iz drugih slovanskih jezikov ali iz slovenščine starejših dob vzetimi izposoditvami in pa z izrazi novega kova popravljeni pismeni jezik. Tako g. Lessiak. No, razlika med prostonarodnim in med pismenim jezikom se nahaja menda povsod, ne samo pri Slovencih, — in če hoče biti to morda kak očitek, mislim, da se ni popolnoma posrečil, gotovo pa je, da je starejše vplivanje, ki zadeva le bolj posamezne besede, bilo dosti manj raznarodovalno, nego novejše, ki sega že globlje v ustroj jezika, — v skladoslovje.

Kako mogočno da se je razvijalo jezično mešanje, o tem svedoči po trditvi g. Lessiaka istina, da v rožanščini izmed 130 stanovskih imen dobimo baje samo te-le slovenske izraze: „hlapec,

dekla, pastir, ribič, tkalec, šivilja, kovač, žrebljár, strehar, sitar (rešetar), lončar, rezar“, — drugó je pa iz nemščine: „žnidar, šuštar, murar (Maurer), štamec (Steinmetz), cimperman, habnar (Hafner) itd.; celo slovenski kmet da se je moral umakniti nemškemu pauru. Tako je že baje slovenščina v Rožu na izmiranju; — morda pa le ni tako hudo! — menda poleg murarja, habnarja in paura še vedno živi zidar, lončar in kmet in kakor nam Žane z Iblane in Bóltatu Pepe s Kudeluga ne smeta veljati za vzor pristne ljubljansčine, tako mislim da tudi rožanščine ne gre soditi po neokusnem poturčeniskem spakovanju, — marsikaj se morda tudi pretirava. Ne bom dejal, da ni slišati v koroščini izrazov „ajnfol (domislek), hauptštot (glavno mesto), podegost (topličar, t. j. letoviščar v toplicah)“ s preglašenimi množinskimi oblikami „ajnfele, hauptštete, podegeste“, da ni mogoče, da bi kdo rekel „to je za skoz iti“ (es ist zum Durchgehen), „gori peljati se“ (sich aufführen). To vse je lahko mogoče, vendar se človeku vsiljuje misel, češ da je moral dotičnik s posebno slastjo nabirati takih posameznih kosmatih germanizmov, da se bolj diskreditira uboga na izmrtje obsojena vindiščina. Če je pa res, da vlada tako spakovanje med prostim ljudstvom široko po deželi, tedaj bi človek sodil, da se taka zmešnjava namenoma pospešuje, kajti po mirnem naravnem razvoju se taka dekadenca ne more tako lahko izcimiti. Cerkev in šola, kje sta s svojim vplivom in z dostojnim spoštovanjem naroda in njegovega jezika! —

Kadar torej g. razpravljalatelj začne naštevati izraze iz žargona rešpehtarjeve kuharice, nas mora naravno nekoliko ozlovoljiti — še bolj žalostno pa je, če najdemo med domačimi listi takih, ki s podobnimi izdelki skušajo ugajati jezični dekadenci nižjih slojev, ki s plevelom vsakdanje, vrhu tega pa še grdo pretirane jezične zani-karnosti moré in zatirajo plemenito rast prave narodne slovenščine. — No, če referent v znanstvenih poročilih take sicer žalostne istine omeni, je to še odpustljivo, če nas tudi prijetno ne boža, — samo da nam pouličnega žargona ne razširja čez celo okrožje prostona-rodne govorice po deželi. — Tem bolj nas pa razveseli, če prinese tu pa tam na dan kako lepo domače ime iz starine, če n. pr. vsporedi krajni imeni „Mooswald“ in „Tschriet“ — češ da je to slovenski „črêta“ t. j. močvirna tla v gozdu; od tod krajna imena „Črêtez“ in „Čretêna ravan“. — i. t. d.

Naj končam, opozoril sem na ta poučni spis, da bi vsega pre-rešetaši, pa ni časa, ni prostora. —

